

Sygn. akt II UK 284/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku E. Ż.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 lutego 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 16 stycznia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 16 stycznia 2013 r. Sąd Apelacyjny Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, po rozpoznaniu apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 25 września 2012 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił

odwołanie wnioskodawczynie E. Ż. od decyzji organu rentowego z dnia 13 marca 2012 r. odmawiającej jej prawa do wcześniejszej emerytury.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawczynie, urodzona 10 sierpnia 1955 r., była zatrudniona: od 1 grudnia 1980 r. do 31 sierpnia 1982 r. w Zarządzie Wojewódzkim Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w L. na stanowiskach: starszego instruktora oraz instruktora organizacyjnego; od 1 września 1982 r. do 30 września 1983 r. w Zespole Szkół Samochodowych w L. w pełnym wymiarze godzin zajęć dydaktycznych w tygodniu jako wychowawca internatu; od 1 października 1983 r. do 31 sierpnia 1990 r. w Pogotowiu Opiekuńczym w L., z oddelegowaniem do pracy w Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym w L. na stanowisku wychowawcy, w tym od 1 września 1986 r. do 31 sierpnia 1990 r. w wymiarze 1/2 etatu w Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym TPD w L. na stanowisku pedagoga; od 1 września 1990 r. do 31 grudnia 1993 r. przez Zarząd Wojewódzki TPD w L. w Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym TPD w L. na stanowisku kierownika OA-O w L., w trakcie tego zatrudnienia ukończyła kurs kwalifikacyjny specjalistyczny z zakresu pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej i kurs socjoterapii w 1993 r. Otrzymywała wynagrodzenie zgodnie z zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej oraz tabelą stawek wynagrodzenia nauczycieli; od 2 stycznia 1994 r. do 31 marca 2001 r. w Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym w L. na stanowiskach: dyrektora OA-O do 31 grudnia 1998 r., a od 1 stycznia 1999 r. do 31 marca 2001 r. pedagoga-nauczyciela mianowanego, była tam zatrudniona na podstawie ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela.

W dniu 4 stycznia 2012 r. wnioskodawczynie złożyła wniosek o emeryturę, nie jest członkiem OFE, a na 1 stycznia 1999 r. wykazała 24 lata 2 miesiące i 3 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Zaskarżoną decyzją z dnia 13 marca 2012 r. organ rentowy odmówił jej prawa do emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach, ponieważ udowodniła jedynie 13 lat takiej pracy (w szczególnych warunkach), zamiast wymaganych 15 lat szczególnego zatrudnienia.

Sąd Okręgowy zmienił tę decyzję i przyznał wnioskodawczynie prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach (ENMS) od 4 stycznia 2012 r., a ponadto stwierdził, że organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za opóźnienie w przyznaniu prawa do tego świadczenia. W ocenie Sądu, Zarząd Wojewódzki TPD

nie jest placówką oświatową, o której mowa w art. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572), ponieważ, co wynika ze statutu TP, Zarząd czy to Główny, Regionalny, Oddziału czy też Koła, jest jedynie częścią struktury organizacyjnej TPD. Wobec tego okres zatrudnienia wnioskodawczynie od dnia 1 grudnia 1980 r. do dnia 31 sierpnia 1982 r. w tej placówce nie został zaliczony do okresów pracy nauczycielskiej. Natomiast okres zatrudnienia od dnia 1 września 1990 r. do dnia 31 grudnia 1993 r. był okresem pracy nauczycielskiej, gdyż ubezpieczona wykonywała pracę w Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym TPD na stanowisku kierownika i otrzymywała wynagrodzenie zgodnie z zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej oraz tabelą stawek wynagrodzenia nauczycieli. Nie jest istotne jaki organ zatrudnił ją, ale to w jakiej jednostce pracę wykonywała. Skoro wnioskodawczynie wykonywała pracę w ośrodku adopcyjno-opiekuńczym, to należy uznać, że wykonywała pracę nauczycielską, tym bardziej że wcześniej wykonywała taką pracę jako wychowawca w Pogotowiu Opiekuńczym, z oddelegowaniem do ośrodka adopcyjno-opiekuńczego TPD, i okres ten został uznany za pracę nauczycielską przez organ rentowy. Po objęciu funkcji kierownika miejsce wykonywania pracy nie uległo zmianie. Ponadto organ rentowy uznał za pracę nauczycielską zatrudnienie wnioskodawczynie w innym okresie w charakterze dyrektora OA-O (w latach 1994-1998), w którym również nie była zatrudniona przez ten ośrodek, ale przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, który nie jest placówką oświatową. W konsekwencji Sąd Okręgowy do uznanych przez organ rentowy 13 lat okresów pracy w szczególnym charakterze doliczył 3 lata i 4 miesiące, co daje ponad 15 lat pracy nauczycielskiej, a zatem wnioskodawczynie spełnia wszystkie warunki do przyznania wcześniejszej emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Natomiast Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko apelującego organu rentowego, że praca w organizacjach społecznych, do których należy niewątpliwie TPD, nie jest aktualnie zaliczana do pracy w szczególnym charakterze, a „ocena uprawnień wnioskodawczynie do emerytury musi być oceniana na podstawie stanu prawnego obowiązującego w dniu spełnienia się ostatniej przesłanki”. W aktualnym stanie prawnym praca w organizacjach społecznych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych nie jest pracą nauczycielską, o której

mowa w art. 1 Karty Nauczyciela. Dotyczy to zatem spornego zatrudnienia w ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych, ponieważ z mocy art. 1 ustawy z dnia 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 19, poz. 239 ze zm., zwanej nowelizacją z 2000 r.), nadano nową treść art. 1 Karty Nauczyciela, nie wymieniając już w nim nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w organizacjach społecznych i ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych. Ustawa ta weszła w życie z dniem 6 kwietnia 2000 r. i z tą datą praca w organizacjach społecznych oraz ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych nie jest już pracą nauczycielską. W ocenie Sadu Apelacyjnego, weryfikacja uprawnień emerytalnych ubezpieczonej nie może być dokonywana na podstawie przepisów obowiązujących w okresie zatrudnienia nauczycielskiego, gdyż okres pracy w szczególnym charakterze nie jest jedynym warunkiem do nabycia emerytury. Oprócz niego wymagane jest 20 lat okresów składkowych i nieskładkowych, rozwiązanie stosunku pracy oraz nieprzystąpienie do OFE. Zatem o nabyciu prawa do emerytury decyduje spełnienie wszystkich ustawowych wymogów. „Bezspornie do dnia zakończenia zatrudnienia w Zarządzie TPD, a więc do dnia 31 grudnia 1993 r., wnioskodawczyni nie legitymowała się chociażby 20-letnim okresem zatrudnienia. Nie ma zatem podstaw do twierdzenia, że w okresie tego zatrudnienia i pod rządami uprzedniego brzmienia art. 1 Karty Nauczyciela wnioskodawczyni nabyła prawo do emerytury *in abstracto*”. W ocenie Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy błędnie zaliczył sporny okres do stażu pracy w szczególnym charakterze, „skoro w dniu złożenia wniosku oraz w dniu rozwiązania przez wnioskodawczynię stosunku pracy, obowiązujące przepisy nie zaliczały wykonywanej przez nią pracy w spornym okresie do pracy nauczycielskiej. Wobec tego wnioskodawczyni nie posiada 15 lat pracy w szczególnym charakterze i w konsekwencji nie przysługuje jej prawo do emerytury”.

W skardze kasacyjnej ubezpieczona zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego: 1/ art. 1 „nowelizacji z 2000 r.” przez jego zastosowanie „do oceny pedagogiczności” pracy skarżącej w okresie od 1 września 1990 r. do dnia 31 grudnia 1993 r. w TPD Zarządzie Wojewódzkim, w którym skarżąca wykonywała pracę pedagogiczną (pełniąc również funkcję kierownika czy dyrektora), co narusza zasadę ochrony praw nabytych i zasadę niedziałania prawa wstecz. Przepis ten nie

ma zastosowania w sprawie i sporny okres pracy należy uznać za świadczenie przez wnioskodawczynię pracy nauczycielskiej w rozumieniu art. 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), 2/ art. 184 i 32 ustawy o emeryturach i rentach z w związku z § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. przez nieprawidłową wykładnię i ustalenie, że skarżąca nie spełniła warunków nabycia prawa do emerytury, a w szczególności na dzień 1 stycznia 1999 r. nie posiadała 15-letniego stażu pracy w szczególnym charakterze i 20-letniego okresu składkowego i nieskładkowego. „Nieuwzględnienie zasady ochrony praw nabytych i nie działania prawa wstecz stanowi nadto oczywiste naruszenie art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

We wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżąca wskazała, że „rozbieżność orzecznictwa w sytuacjach występowania istotności praw wcześniej nabytych przez uprawnionych powszechnie występowania w orzecznictwie sądowym, czego wyrazem między innymi jest zaskarżony wyrok, pozwala na stwierdzenie, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, którego rozstrzygnięcie pozwoli na wyeliminowanie wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie.” W szczególności, skoro w spornym okresie skarżąca bez wątplenia wykonywała nauczycielskie zatrudni, „to miała pełne podstawy do przyjęcia, że w ostateczności przy ubieganiu się o emeryturę taka będzie ocena tego okresu przez ZUS”, co gwarantuje jej „klauzula demokratycznego państwa prawa z art. 2 Konstytucji RP, i wynikająca z niej zasad ochrony praw słusznie nabytych i zasada nie działania prawa wstecz”.

W konsekwencji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i przyznanie jej prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnym charakterze od 4 stycznia 2012 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się oczywiście usprawiedliwiona. Wstępnie i dla porządku Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że skarżąca „od ustania zatrudnienia”, tj. od 30 grudnia 2011 r. pobiera emeryturę nauczycielską (NE). Natomiast z wnioskiem o ustalenie jej także prawa do emerytury pracowniczej z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wystąpiła w dniu 4 stycznia 2012 r. z zamiarem (w celu) potencjalnego skorzystania z uprawnienia wyboru korzystniejszego świadczenia emerytalnego. Już racjonalnie rzecz ujmując, wymieniona intencja skarżącej (skorzystania lub wyboru korzystniejszej emerytury) wskazywała na potrzebę uzyskania od organu rentowego informacji o wysokości spornej emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach i porównania jej z wysokością pobieranej emerytury nauczycielskiej. Warto mieć na uwadze, że podstawa wymiaru, od której wyliczono wysokość pobieranej przez skarżącą emerytury nauczycielskiej (EN), a także spornej emerytury pracowniczej z tytułu szczególnego zatrudnienia (ENMS), ustalane są na zasadach ogólnych, określonych w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z dopuszczalnością i możliwością korzystniejszego ustalenia podstawy wymiaru emerytury nauczycielskiej (por. art. 8 ust. 2 Karty Nauczyciela), co oznacza, że wysokość pobieranej przez skarżącą emerytury nauczycielskiej powinna być wyższa niż wysokość spornej emerytury pracowniczej z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Taka wiedza może skłonić skarżącą do refleksji nad potrzebą lub celowością kontynuowania przedmiotowego procesu w istocie rzeczy o możliwość wyboru jednego ze zbiegających się świadczeń emerytalnych, chociaż nie stanowi to przeszkody do prawa skarżącej ustalenia także spornej emerytury pracowniczej, zważywszy że - w razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń, wypłaca się jedno z nich - wyższe lub wybrane przez zainteresowanego (art. 95 ust. 1 ustawy emerytalnej).

Przechodząc do *meritum* sprawy Sąd Najwyższy podkreśla, że postawę prawną ustalania prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach pracy lub w szczególnym charakterze stanowi art. 184, który przewiduje ustalenie okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz okresów

składkowych i nieskładkowych, wymaganych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, do dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach, a zatem według stanu prawnego obowiązującego w tej dacie. W konsekwencji Sąd Apelacyjny oczywiście bezpodstawnie i błędnie ocenił niespełnienie przez skarżącą tych warunków (przesłanek) ustalenia spornej emerytury według stanu prawnego obowiązującego w późniejszym dniu złożenia wniosku o sporną emeryturę lub we wcześniejszej dacie: „do dnia zakończenia zatrudnienia w Zarządzie Przyjaciół Dzieci, a więc do dnia 31 grudnia 1993 r. ”

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny oceni nauczycielski charakter spornego zatrudnienia na dzień wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach, tj. bez legislacyjnego usunięcia od 6 kwietnia 2000 r. z zakresu nauczycielskiego zatrudnienia okresów pracy wykonywanej w ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych, a ponadto dokona prawidłowej weryfikacji wymaganego stażu okresów składkowych i nieskładkowych, z uwzględnieniem okresów zatrudnienia skarżącej „jeszcze przed rozpoczęciem studiów pedagogicznych w wymiarze 12 miesięcy w firmie I. oraz w latach 1979-1980 w Wojewódzkiej Radzie Związków Zawodowych”, które zostały udokumentowane świadectwami pracy znajdującymi się w aktach ubezpieczeniowych, na których podstawie wyliczono skarżącej kapitał początkowy.

Z utrwalonej judykatury Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09, OSNP 2011 nr 19-20, poz. 260 lub z dnia 18 maja 2012 r., III UK 99/11, LEX nr 1227193), wynika, że osiągnięcie do 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej) wyłącza „ponowne” ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego (według innego stanu prawnego). Oznacza to, że wymagane do przyznania prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1988 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440) okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (ust. 1 pkt 1) oraz okresy składkowe i nieskładkowe (ust. 1 pkt 2) ustala się według stanu prawnego, który obowiązywał do dnia wejścia w życie tej ustawy, a nie według stanu prawnego obowiązującego w innej (wcześniejszej) dacie ustania spornego okresu zatrudnienia lub w (późniejszej)

dacie złożenia wniosku o tę emeryturę. W konsekwencji Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.